

Oefening baart kunst: Zanzara ontstijgt de clichés van het circus

Virtuositeit en waarmaken: Het lukt Circus Zanzara wat performancekunstenaars beloven, maar vrijwel nooit waarmaken: een authentiek moment van menselijkheid creëren, zag cabaretier *Micha Wertheim*.

Circus Zanzara werkt met zo'n vanzelfsprekendheid dat je haast niet doorhebt hoe bijzonder het is. Foto Circus Zanzara

Eigenlijk had ik nooit gedacht dat ik van circus zou kunnen houden. Niet uit principe, maar omdat ik virtuositeit altijd saai heb gevonden. Iemand die acht ballen in de lucht kan houden interesseert mij minder dan iemand die het met drie probeert en er steeds één laat vallen. Antropologisch gezien snap ik waarom clowns interessant zijn. Ze struikelen over het leven, verbeelden het verval en mogen dingen die wij gewone burgers nooit mogen. In de praktijk zijn ze vaak sentimenteel, ijdel en voorspelbaar. Om maar te zwijgen over de dieren die obligaat rondjes door de piste moeten sjoeken.

Circus Zanzara staat met *Vlam in de pan!* t/m 6 jan in het Amsterdamse Westerpark. Int: zanzara.nl

De esthetiek van het circus helpt ook al niet. Of het nu de schreeuwerige kermissfeer was van het gemiddelde buurtcircus of de kitscherige stileren van Cirque du Soleil, het lukte mij nooit om in een circus iets te vinden waar ik wat aan had. Zelfs ironische verwijzingen naar het circus, zoals die op festivals als de Parade langskomen, voelen sleets aan. Ik weet dat er zoiets bestaat als het 'nieuwe circus', een door de Franse overheid gestimuleerde poging de circuscultuur te vernieuwen en naar een hoger plan te trekken, maar wat ik daarvan gezien heb kwam op mij vaak over als een wanhopige poging om alle theatrale middelen in te zetten om vooral maar artistiek over te komen.

Het lukte mij nooit om in een circus iets te vinden waar ik wat aan had

Al die bezwaren verdampen toen ik twee jaar geleden voor het eerst plaatsnam op de houten banken van *Circus Zanzara*. Het zal vast geholpen hebben dat ik mijn kinderen bij me had, maar daarmee doe ik de familie Zanzara tekort. Ik schrijf familie, omdat Circus Zanzara een familiebedrijf is. De zestig jaar oude tent is eigendom van opa en oma, Paulo Duyker en Mayka Heessels. Mayka is de spreekstalmeester die in haar feestelijke jurk het publiek welkom heet in de tent en het gedurende de voorstelling toespreekt. Hun dochter Jans Bolder is acrobaat en vormt samen met haar man Rik Bolder en Martijn Burger een acrobatietrio. Rik en Jans kregen een zoon, het kleinkind van Paulo en Mayka, die tijdens de meeste voorstellingen door de piste van zijn opa en oma stept alsof hij er uit logeren is.

Ieder jaar verzamelt de familie een bont gezelschap muzikanten en acrobaten om zich heen om samen een voorstelling te maken die vermaakt en ontroert. De muzikanten, een paar koperblazers, een accordeoniste, percussionisten, gitaristen en zangers, omlijsten vrijwel iedere scène met een mix van eigentijdse muziek, die in de verte aan het melancholische en ongepolijste geluid van Tom Waits doet denken. Alleen al met hun orkest ontstijgt Zanzara de clichés van het circus.

Foto Circus Zanzara

Familie
De eerste voorstelling die ik zag draaide om het huwelijk dat dochter Jans en acrobaat Rik eerder dat jaar sloten. Dat ging zo: oma Mayka vertelde hoe fijn het is om samen te zijn met familie. Hoe je samen alles meemaakt. Verliefdheid, ziekte, ouderdom, naar het circus gaan: leuke en nare dingen. Clichés, zou je kunnen zeggen, maar niet als ze worden uitgesproken door iemand die op het punt staat met haar familie een voorstelling te geven aan een tent vol families die op houten banken om haar heen zitten. Dan is het cliché opeens een constatering. Acteurs zijn altijd op zoek naar naturel en cabaretiers proberen de indruk te wekken dat wat ze vertellen niet is ingestudeerd, maar als de eigenares van het familiecircus je welkom heet bij haar familie, dan heeft dat precies die vanzelfsprekendheid.

Mayka vertelde het publiek dit alles tegen een decor van een familiehotel waar de bruiloft zou plaatsvinden. Als publiek waren we er in de opening getuige van geweest hoe de muzikanten wakker werden en de gasten arriveerden. Acrobaten tuimelden uit de ramen van het hotel. Met de piste als binnentuin waren wij, het publiek, als gasten aanwezig bij het familiefeest.

Wat ontroerde was dat we keken naar iemand die heel lang geoeftend had om iets te kunnen wat verder niemand kan

Bij toneel zou dit het begin kunnen zijn van een klucht of de voorbode van een verschrikkelijk onheil. Maar bij Zanzara was er geen enkele poging méér te willen vertellen dan wat er gebeurt als iemand gaat trouwen: opstaan, klaarmaken, de plechtigheid, het feest, een ruzie hier of daar, een beetje ontrouw misschien en aan het einde van het feest de finale.

Bij iedere scène - bijna alles is zonder woorden - is er een act die niets meer wil zijn dan die act zelf. Daarmee bedoel ik dat de spelers niet proberen een verhaal letterlijk te vertellen terwijl ze aan de trapeze hangen. Nee, er komt een groep gasten aan, ze zetten hun koffers neer en doen een kunstje waar lang op is geoeftend.

Vorig jaar, toen het verhaal ging over een vakantie in Spanje, was er bijvoorbeeld een act waarin acrobaat Jonas Slanzi acht flessen wijn op tafel zette. Toen die tafel aan één kant werd opgetild, gleden alle flessen, zoals te verwachten was, bijna van het tafelblad af. Waarna Slanzi ze als sjoelstenen tegen het hellende tafelblad terug begon te schuiven. Zo jongleerde hij de flessen over het hellende tafelblad. Geen van de acht flessen viel. Het was knap, en tegelijk bleef het een bescheiden vertoning.

Foto Circus Zanzara

NRC Cultuurgids

Wat moet je deze week zien, horen of luisteren? Onze redacteurs tippen en recenseren.

info@circuszanzara.coi

Inschrijven

Intieme ervaring

Met een zaal geconcentreerd kijken naar iemand die zich concentreert, op wat dan ook, is een intieme ervaring die iedere theaterbezoeker of sporttoeschouwer kent. Wat ontroerde was dat we keken naar iemand die heel lang geoeftend had om iets te kunnen wat verder niemand kan en waar verder niemand op zit te wachten. Dat maakte het tot een heel intieme kennismaking. Want wat is iemand kennen anders dan ervan kennis nemen hoe anders zo'n persoon is dan alle andere mensen die je kent?

Deze vanzelfsprekende en bescheiden kwetsbaarheid zit in alles wat er bij Zanzara gebeurt. Of het nu de accordeoniste is die door een acrobaat op haar schouders wordt zitten terwijl ze verder speelt, of de acrobaten die de kinderen in het publiek rechtoups laten gilden door met vuur te stunten, salto's te draaien en hoog in de tent aan een schommel te hangen, allemaal tonen ze wie ze zijn, door te laten zien waarop ze geoeftend hebben.

En dan zijn er nog opa en oma zelf. Opa Paulo draagt geen clownsschoenen, heeft geen rode neus en in plaats van een pruik draagt hij zijn eigen woeste grijze krullenbol. Zijn eenvoudige slapstick-act gaat eigenlijk over dezelfde vraag die de jongleur en de acrobaten steeds stellen: hoe handhaven we ons als mens in een wereld die niet voor ons ontworpen is? Wat te doen met de zwaartekracht, en hoe om te gaan met anderen die niet snappen wat wij van plan zijn? Opa Paulo en oma Mayka zijn beiden de zestig voorbij, maar voeren in iedere voorstelling een acrobatiek-act op. Niet omdat niemand anders dat kan, maar omdat ze samen op iets geoeftend hebben waar wij naar niemen kijken.

Vanzelfsprekendheid

Oefening baart letterlijk kunst, bij Circus Zanzara. Theatremakers fantaseren graag over hoe je als jezelf het podium op kan stappen, zonder masker en zonder dat het ongemakkelijk wordt. Performancekunstenaars bedenken de meest ingewikkelde capriolen om een zogenaamd moment van authenticiteit te creëren. Bij Circus Zanzara is het allemaal een vanzelfsprekendheid. Met dat verschil dat waar mensen bij Marina Abramovic uren in de rij moeten staan om haar aan te mogen kijken, het publiek bij Zanzara getraakteerd wordt op drie uur muzikaal spektakel, met een pauze waarin alle artiesten zelf drankjes, suikerschors en ander lekkers staan te verkopen in de aangrenzende tent. Het is zo vanzelfsprekend dat je haast niet doorhebt hoe bijzonder het is.

Dit jaar is het thema 'Vlam in de Pan'. Met muzikale en theatrale invloeden uit Oost-Europa en Rusland laat Zanzara merken dat de kille ruk naar autoritaire regimes ook in de tent gevoeld wordt.

Met Oud en Nieuw staat het circus met alle caravans in het Amsterdamse Westerpark, in de zomer in Sittard. De rest van het jaar zijn alle muzikanten, acrobaten en familieleden met hun eigen projecten bezig. Wat dat betreft is Circus Zanzara niet alleen voor de bezoekers, maar ook voor de spelers een halfjaarlijks terugkerend ritueel om even samen te zijn. 'Maak er een foto van en plak hem op de koelkast', hoorde ik spreekstalmeester Mayka beide keren zeggen. Daar had ze gelijk in. Want voor je het weet, is het moment voorbij.

Leeslijst Artikel delen Mail de redactie Volgonderwerpen

Theater
Een scherpe blik voor en achter de coulissen.

Volgen Voorbeeld

Lees ook deze artikelen

GRUNBERG ALS CIRCUSARTIEST 2
'Aan Martijns blik zie ik: hij wil me geruststellen'
Schrijver Arnon Grunberg gaat intern bij het Achterhoeks Circus Zanzara. Hij wil met Kerst meedoen aan hun show in Amsterdam.
16 DECEMBER 2019

GRUNBERG ALS CIRCUSARTIEST 5
'Het is nooit te laat om acrobaat te worden'
Schrijver Arnon Grunberg gaat intern bij het Achterhoeks Circus Zanzara. Hij wil met Kerst meedoen aan hun show in Amsterdam.
19 DECEMBER 2019

GRUNBERG ALS CIRCUSARTIEST
Arnon Grunberg over zijn tijd in het circus: 'schrijven is een eenmanscircus'
Arnon Grunberg deed in NRC verslag van zijn twee weken bij Circus Zanzara. Tijdens de Kerstshow vorige week maakte hij zijn debuut op de piste.
31 DECEMBER 2019

Hij: 'Nooit ergens geld geleend'
Paulo Duyker en Mayka Heessels runnen al ruim twintig jaar circus Zanzara. Met dochter Jans treden ze op in binnen- en buitenland, met onder meer trapeze en paarden. „Wij...
22 SEPTEMBER 2012

Hij: 'Nooit ergens geld geleend'
Paulo Duyker en Mayka Heessels runnen al ruim twintig jaar circus Zanzara. Met dochter Jans treden ze op in binnen- en buitenland, met onder meer trapeze en paarden. „Wij...
22 SEPTEMBER 2012